

Η οικονομική κρίση θα επιφέρει μεταρρυθμίσεις;

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΛΙΑΡΓΚΟΒΑΣ*

Η αντίληψη ότι η οικονομική κρίση επιφέρει μεταρρυθμίσεις ή για να το πούμε διαφορετικά ότι για να γίνουν μεταρρυθμίσεις χρειάζεται οικονομική κρίση, είναι στα μάτια των πολλών η νέα ορθοδοξία της οικονομικής σκέψης.

Βέβαια, προκειμένου να αποφύγουμε ταυτολογίες του τύπου «οι μεταρρυθμίσεις ακολουθούν την κρίση, όπως ο καπνός τη φωτιά», θα πρέπει να διευκρινίσουμε ότι ο όρος κρίση υπονοεί μια μεγάλη χειροτέρευση στην οικονομία και κοινωνία, μία άσχημη κατάσταση. Με τη διευκρίνιση αυτή μόνον «οι μεγάλες φωτιές ακολουθούνται από «σύννεφα καπνού».

Γιατί η οικονομική κρίση φέρνει μεταρρυθμίσεις. Τι λέει η θεωρία;

1. Γίνεται αντιληπτή η ανάγκη μεταρρυθμίσεων. Μόνον όταν τα πράγματα πάνε πολύ άσχημα διαπιστώνουμε ότι υπάρχει ένα μόνιμο πρόβλημα, η λύση του οποίου απαιτεί δραστικές αλλαγές. Οι κρίσεις αποκαλύπτουν τις διαρθρωτικές αδυναμίες της οικονομίας, οι οποίες συγκαλύπτονταν κατά τη διάρκεια της ανοδικής φάσης του οικονομικού κύκλου. Προϋπόθεση βέβαια είναι μια ισχυρή οικονομική κρίση, που επηρεάζει τον «ιδεολογικό σκεπτικισμό». Παραδείγματα: ο υπερπληθωρισμός εμποδώνει την αντίληψη ότι η προσφορά χρήματος είναι εκτός ελέγχου ή οι κοινωνικές αντιδράσεις μπορεί να είναι αναγκαίες για την διάχυση της αντίληψης ότι ο πλούτος είναι άνισα καταμετρημένος.

2. Η κρίση επηρεάζει το status quo. Είναι γνωστό ότι το status quo αντιτίθεται σε κάθε αλλαγή γιατί υπάρχει αβεβαιότητα ως προς τελικό αποτέλεσμα. Το κοινό δεν γνωρίζει εάν θα βρεθεί σε καλύτερη ή χειρότερη θέση μετά από μια μεταρρύθμιση. Συνεπώς η υποστήριξη της κοινής γνώμης έναντι των σχεδίων της κυβέρνησης, ενδεχομένως να είναι μικρή σε σχέση με μια κατάσταση όπου υπάρχει πλήρης πληροφόρηση. Έτσι, ο μεσαίος ψηφοφόρος δεν ψηφίζει υπέρ της μεταρρύθμισης, εφόσον δεν προσδοκά προσωπικά κέρδη. Οι ιδιωτικοποιήσεις, για παράδειγμα, δημιουργούν τόσο οφέλη όσο και κόστη στους εργαζόμενους σε αυτές. Το κόστος είναι η παραμονή ενός εργαζομένου στο δημόσιο τομέα με χαμηλότερα πραγματικά εισοδήματα και κοινωνικά οφέλη και με τον κίνδυνο να απολυθεί και να μείνει άνεργος. Ωστόσο, η ύπαρξη πιθανοτήτων για κέρδη όσο και για απώλειες, οδηγούν τελικά σε προσδοκώμενο κόστος. Έτσι οι εργαζόμενοι στο δημόσιο τομέα είναι αντίθετοι στην ιδιωτικοποίηση.

3. Η κρίση μπορεί να αποδυναμώσει τα οργανωμένα συμφέροντα που αντιτίθενται σε κάθε αλλαγή. Οι οικονομικές επιτυχίες δημιουργούν πανίσχυρες ομάδες συμφερόντων που ωφελούνται από αυτές και αντιτίθενται σε κάθε αλλαγή. Έχουν τη δύναμη να μπλοκάρουν κάθε προσπάθεια αλλαγής. Μόνο εάν μειωθεί η δύναμή τους είναι εφικτή η μεταρρύθμιση. Μια μεγάλη οικονομική κρίση, λοιπόν, που μειώνει τη δύναμη των οργανωμένων συμφερόντων, μπορεί να αποτελέσει τον τροχό που θα φέρει τις μεταρρυθμίσεις. Στην Ελλάδα τα οργανωμένα συμφέροντα συχνά ταυτίζονται με τα εργατικά συνδικάτα. Άλλες ομάδες συμφερόντων που δρουν στη Δυτική Ευρώπη δεν αναπτύχθηκαν ιδιαίτερα. Τα εργατικά συνδικάτα βασίστηκαν σε πελατειακού τύπου πρακτικές που είχαν την προέλευσή τους στις συνθήκες που διαμορφώθηκαν από τις μεταπολεμικές συντηρητικές κυβερνήσεις και γιγαντώθηκαν στις σοσιαλιστικές κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ. Η περίπτωση της Ολυμπιακής Αεροπορίας αποτελεί ένα χρήσιμο παράδειγμα σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας των οργανωμένων ομάδων συμφερόντων. Η Ο.Α. ήταν μια ζημιόγonos επιχείρηση από το 1975. Με υπεράριθμο προσωπικό χαμηλής παραγωγικότητας και μη αποτελεσματικής τιμολογιακής πολιτικής, έχανε μερίδια αγοράς από τη δεκαετία του 1980 και συσσώρευε μεγάλα χρέη. Οι μισθοί που λάμβανε ένας μέσος υπάλληλος ήταν διπλάσιοι σε σχέση με τον ιδιωτικό τομέα. Επιπλέον, οι μισθοί της Ολυμπιακής που ήταν επιχείρηση έντασης εργασίας ήταν μεγαλύτεροι και από τους μισθούς επιχειρήσεων έντασης κεφαλαίου. Ανάμεσα στα έτη 1998-93, η επιβατική κίνηση μειώθηκε κατά 22%. Τόσο η Νέα Δημοκρατία το 1993 όσο και η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ από το 1994 και ύστερα,

προσπάθησαν να εξυγιάνουν την επιχείρηση. Σε κάθε περίπτωση τα εργατικά συνδικάτα αντιτίθονταν στα σχέδια εξυγίανσης με τους υψηλότερα αμειβόμενους π.χ. πιλότους και μηχανικούς αεροσκαφών να πρωτοστατούν στις αντιδράσεις. Οι αντιδράσεις σχετίζονταν περισσότερο σε θέματα παροχής υπηρεσιών, φορολογικές απαλλαγές και έμμεσες πληρωμές. Τα εργατικά συνδικάτα λοιπόν υπερασπίζονταν διάφορα προνόμια που είχαν δοθεί παλαιότερα από το κράτος. Στην περίπτωση της Ολυμπιακής, για παράδειγμα, τα προνόμια αυτά πρόσθεταν περίπου 30% στον βασικό μισθό. Η περίπτωση της Ολυμπιακής Αεροπορίας δεν είναι η μόνη περίπτωση. Παρόμοια παραδείγματα βρίσκει κανείς σε πολλές άλλες κρατικές επιχειρήσεις, π.χ. ΟΤΕ, ΔΕΗ, ΕΥΔΑΠ.

4. Τέλος, μια μεγάλη οικονομική κρίση επιδρά τόσο στην βούληση των οργανωμένων ομάδων να αποδεχθούν το κόστος της αλλαγής όσο και στο χρόνο που εμφανίζονται τα αποτελέσματα. Χωρίς την κρίση, το θετικό αποτέλεσμα της μεταρρύθμισης έρχεται συνήθως μακροπρόθεσμα, αλλά το οποιοδήποτε κόστος εμφανίζεται άμεσα. Αυτό το χρονικό χάσμα ανάμεσα στις ωφέλειες και το κόστος έχει ως συνέπεια όσες κοινωνικές ομάδες επωμίζονται κόστος να έχουν κίνητρο για άμεση αντίσταση στη μεταρρύθμιση, ενώ αυτοί που ωφελούνται να μην δραστηριοποιούνται με την ίδια δυναμική.

***Καθηγητής -
Υποψήφιος Βουλευτής Επικρατείας**